

STALNI PRITISAK:

KOSOVSKO MEDIJSKO
IZVJEŠTAVANJE O ORGANIZIRANOM
KRIMINALU I KORUPCIJI

SUPPORTED BY:

Federal Foreign Office

PUBLISHED BY:

BYRN

Sažetak

Medijska scena na Kosovu je prepuna, uz mnoštvo štampanih, elektronskih i online medijskih kuća osnovanih u protekle dvije decenije. Među tim medijima veliki broj nezavisnih kuća se bori za svoje mjesto na kosovskom tržištu, koje je malo u smislu broja čitatelja/gledatelja i ograničeno u pogledu prihoda od reklama od čega mnogo troši javni sektor. Ve-

Ključni nalazi

- Kosovski mediji su izloženi pritisku od strane političara i poduzeća kako bi ih spriječili da izvještavaju o slučajevima organiziranog kriminala i korupcije.
- Nije obezbijedena sigurnost i zaštita novinara, što utiče na njihovo izvještavanje o predmetima organiziranog kriminala i korupcije.
- Institucije vladavine zakona su pasivne u komunikaciji s medijima, a pristup zvaničnim dokumentima se ne primjenjuje jednako za sve, što curenje informacija čini važnim resursom izvještavanja.
- Postoji direktna uzajamna veza između nezavisnih medija i profesionalnosti novinara. Općenito, medijima nedostaju resursi, uključujući osoblje i vrijeme, da bi se posvetili istraživačkom izvještavanju o slučajevima organiziranog kriminala i korupcije.

liki broj medijskih kuća osnovala su poduzeća, političke partije i druge interesne grupe, ostvarujući planove drukčije od onih povezanih sa objektivnim i uravnoteženim izvještavanjem. Ti mediji služe interese poduzeća i dnevno-političkih programa.

Mediji na Kosovu su izloženi pritisku od strane političara i poduzeća kako bi ih spriječili u izvještavanju o predmetima organiziranog kriminala i korupcije. Način vršenja pritisaka uključuje odbijanje objave reklama u medijima koji proturječe političarima i poduzećima, prijetnje novinarima, fizičko nasilje, te odbijanje pristupa informacijama. Mediji posvećuju manje pažnje javnim kompanijama zbog novca koji oni ulažu u oglašavanje. Međutim, to zavisi od profesionalne i finansijske situacije određene medijske kuće.

One koje nemaju dovoljno novca i/ili profesionalizma podliježu političkim i poslovnim uticajima kako bi opstale na tržištu.

Još jedan metod pritisaka su direktne prijetnje ili zastrašivanje novinara. Sigurnost novinara je ugrožena prijetnjama nezadovoljnih osoba kojima se bave njihovi članci, a njihova ekonomska sigurnost prijetnjama da će izgubiti posao ukoliko njihovi poslodavci podlegnu političkom i ekonoms-

kom pritisku u zamjenu za finansijsku korist i druge koristi od poduzeća i političara. Ovo utiče na njihovo izvještavanje o predmetima organiziranog kriminala i korupcije, te navodi mnoge novinare na autocenzuru kad izvještavaju o takvim slučajevima.

Pristup informacijama je jedno od najproblematičnijih pitanja koje stvara prepreke medijima koji se trude da svoj posao obavljaju kvalitetno. Državne institucije ne poštuju Zakon o klasifikaciji informacija, time stvarajući konfuziju o tome kojim dokumentima javnost može pristupiti (Zakon o klasifikaciji informacija kategorizira javne dokumente kao tajne ili one koje javnost može vidjeti).

Ali, glavni razlog zašto je pristup informacijama problematičan proizilazi iz činjenice da se Zakon o pristupu javnim dokumentima ne implementira podjednako od strane institucija Kosova, kao i iz međusobnog nepovjerenja između pravosuđa i medija. Postoji organičena suradnja između tužilaštva i policije s jedne strane i novinara i medijskih kuća s druge, a pristup i službenim i neslužbenim informacijama određuje nekoliko faktora, uključujući profesionalnost novinara, lično razumijevanje principa slobode informacija od strane pravosudnih zvaničnika, te institucionalna kultura. Novinari se većinom oslanjaju na nezvanične informacije koje procure od nekog pojedinca unutar pravosudnih ili policijskih struktura, pri čemu je policija glavni izvor nezvaničnih informacija.

Medijske kuće koje su uložile u obuku svog osoblja i dale im sigurnost radnog mjesta mogu u većoj mjeri računati na profesionalizam svog osoblja i dobiti bolji pristup informacijama. Međutim, većina medijskih kuća nije sklona istraživati i praviti ozbiljne izvještaje o predmetima korupcije i organiziranog kriminala. Jedna važna prepreka je nedostatak resursa potrebnih da se odvoji dovoljan broj osoblja i dovoljno vremena za izvještavanje o takvim predmetima.

Metodologija

Za potrebe ovog izvještaja BIRN je obavio ukupno 24 opsežna intervjua sa 22 stručnjaka iz oblasti vladavine zakona i pravosuđa, političara, aktivista civilnog društva i novinara. Troje od njih je bilo intervjuirano dva

puta zbog prikupljanja dodatnih informacija. Svih 22 intervjua obavljena su putem e-maila, a sa spomenuta tri (jednim tužiteljem i dvoje novinara), koji su intervjuirani po drugi put, razgovori su obavljeni lično. Intervjuirane osobe su uključivale četiri tužitelja nadležna za predmete korupcije i organiziranog kriminala, dvoje sudija, jednog advokata i jednog člana parlamenta. Pored toga, intervjuirano je i sedam aktivista civilnog društva i šest novinara.

Povrh toga, BIRN je sproveo praćenje medijskih objava pet medijskih kuća, uključujući dvije nacionalne TV stanice i tri štampana lista tokom tromjesečnog perioda (april-juni 2017.). Praćenje je bilo ograničeno na izvještaje, i to vijesti, članke i komentare, koji su bili direktno povezani sa hapšenjima, tekućim istragama, optužnicama i sudskim postupcima u slučajevima organiziranog kriminala i korupcije, kao i sistemskim problemima koji utiču na institucije pravosuđa i vladavine zakona. Televizijske stanice koje su praćene su javni emiter Radio televizija Kosova (RTK) i privatni emiter TV 21, dok su štampani mediji uključivali Koha Ditore, Zëri i Kosova Sot. Kriteriji odabira medija za potrebe ove studije bili su zasnovani na ravnoteži između nezavisnih medija (Koha Ditore, TV 21) sa dvije medijske kuće u vlasništvu poduzeća (Zëri, Kosova Sot), te javnog emitera, koji je navodno sklon pratiti politike vladajućih partija. Nijedan od promatranih medija nije bio tabloid.

1. Kontekst

U demokratskim državama uloga medija nije ograničena samo na informiranje javnosti o radu državnih institucija, već ide i mnogo dalje, te snažno utiče na nivo odgovornosti i dobro upravljanje, uključujući i pitanja kao što su vladavina prava i borba protiv korupcije. Međutim, u manje razvijenim demokracijama, gdje nikako ne postoji ili postoji samo djelimična sloboda izražavanja, mediji su daleko od toga da budu sedma sila. U stvari, češće su kontrolirani od strane vlade, moćnih političara ili poduzeća nego što nisu. Na mjestima poput Kosova spektar izazova s kojima se podjednako suočavaju i mediji i novinari je širok, od nepovoljne pravne, političke i ekonomske klime pa do fizičke nesigurnosti i nesigurnosti za radno mjes-

to, kao i nedostatka profesionalizma među novinarima.¹ Ovo direktno utiče na način na koji mediji izvještavaju o predmetima organiziranog kriminala i korupcije.

Indeks percepcije korupcije za 2016. do koga je došao Transparency International, stavio je Kosovo na 95. mjesto od ukupno 176 zemalja u svijetu, i to iza svih drugih zemalja Zapadnog Balkana. Izvještaj Freedom Housea za 2017. pod nazivom "Nacije u tranzitu" ocijenio je Kosovo sa 5,75 po pitanju korupcije, s tim da je najlošija ocjena 7. Nezavisnost pravosuđa takođe je ocijenjena sa loših 5,50, dok je nezavisnost medija dobila 5.² Neovisno o tome, kosovski mediji su u izvještaju "Sloboda štampe", koji takođe svake godine izdaje Freedom House, opisani kao 'djelimično slobodni'.

Ustav Kosova garantira slobodu izražavanja, dok je zakonska regulativa koja se odnosi na klevetu usklađena sa odredbama Evropskog suda za ljudska prava. Bez obzira na ustavne i zakonske odredbe koje garantiraju slobodu štampe, mediji na Kosovu su i dalje opterećeni nedostatkom nezavisnosti, kako u profesionalnom, tako i u ekonomskom smislu.

2. Pritisak na medije s ciljem sprečavanja izvještavanja o organiziranom kriminalu i korupciji

Politički pritisak

Većina pravosudnih zvaničnika vjeruje da postoje veze između političara i dijelova medija. Neki čak tvrde da su pojedini novinari u službi organiziranog kriminala. Drugi, uključujući pravosudne zvaničnike i aktiviste civilnog društva, vjeruju da neki novinari i političari pronalaze zajednički jezik čineći usluge jedni drugima, u zamjenu za 'odgovarajuće izvještavanje' novinari mogu biti nagrađeni pozicijama u javnim kompanijama i

¹ Freedom House. 2017. "Sloboda štampe." Na <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/kosovo>

² Sistem bodovanja Freedom Housea u izvještaju "Nacije u tranzitu" ide od 0 kao najpozitivnije ocjene do 7 kao najlošije ocjene.

institucijama, dok medijske kuće dobijaju više pristupa javnim fondovima kroz oglašavanje.

Sudija Fejzullah Hasani kazao je da ne vjeruje da je medijsko izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji instrumentalizirano u političke svrhe, ali kosovska specijalna tužiteljica Drita Hajdari tvrdi da “političari i vladini zvaničnici utiču na medijsko izvještavanje” o organiziranom kriminalu i korupciji. Advokat Tomë Gashi takođe vjeruje da je medijsko izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji pod snažnim uticajem “uticajnih političara i visokih vladinih zvaničnika”, te instistira na tome da u nekim predmetima sudije takođe instrumentaliziraju medije za međusobne sukobe.

Aktivisti civilnog društva istovremeno vjeruju da je medijsko izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji samo sporadično pod uticajem političara, ali da ga oni ipak koriste za svoje vlastite ciljeve. Kako tvrdi Besnik Boletini iz Preportra, publikacije koju izdaje NVO Cohu: “Medijsko izvještavanje o korupciji i organiziranom kriminalu iskorištavaju političari za svoje političke borbe.”

U međuvremenu, značaj izvještavanja o organiziranom kriminalu i korupciji se često umanjuje od strane političara, koji tvrde da je “korupcija samo percepcija”, kazao je Visar Sutaj iz Demokratskog instituta Kosova. Petrit Kryeziu, tužitelj iz Prizrena koji je ranije bio zadužen za praćenje rada sudova pri BIRN-u Kosova, tvrdi da, dok političari “pokazuju tendenciju” da utiču na medijsko izvještavanje, pravosuđe ne može, jer su suđenja otvorena za medije i “informacije iz sudova su regulirane zakonom”.

Novinari pak insistiraju na tome da političari redovno utiču na medijsko izvještavanje i da, u mnogo slučajeva, mediji i pojedini novinari podliježu takvom pritisku iz finansijskih ili profesionalnih razloga. Kreshnik Gashi, novinar BIRN-a, kazao je da je izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji ograničeno sa nekoliko faktora. Na primjer, politički sponzorirani mediji ne izvještavaju o umiješanosti političara u korupcijske radnje. Odbijanje reklamiranja od strane poduzeća takođe utiče na medije da se uzdrže od izvještavanja o umiješanosti poduzeća i političara koji su s njima povezani u korupciji i organiziranom kriminalu. Pored toga, autocenzura takođe predstavlja razlog za zabrinutost, pošto mnogi novinari koriste svoju profesiju kao odskočnu dasku za [odlazak na] druge pozicije.”

Na medije se pritisak vrši na mnogo načina, uključujući: odbijanje reklamiranja, direktne telefonske pozive, te finansijsku podršku medijima koja

utiče na njihove uredničke politike. Jedan novinar sa TV 21 primjećuje da “postoji mnogo [online informativnih] portala bez jasnog vlasništva i adrese. Njihovo izvještavanje je pod političkim uticajem ili loše.”

Petrit Kryeziu, bivši reporter BIRN-a, koji sad radi kao tužitelj, rekao je da se pritisak široko primjenjuje korištenjem raznih metoda, ali glavni je metod finansijski pritisak:

“Medijska kuća za koju sam ja radio nije bila pod političkim uticajem. Međutim, iz onoga što čujem od kolega iz drugih medija, oni dobijaju telefonske pozive od političara u vezi sa određenim pričama, ali najčešće se blokiranje [priča] dešava kad urednici blokiraju određene priče zbog oglašavanja, posebno tokom izborne kampanje. Na taj način, oni osiguravaju finansijsku korist za svoju medijsku kuću. Ponekad se ovo dešava kao druga [vrsta] usluge, kao što je na primjer zapošljavanje nekog člana porodice itd.”

Besnik Boletini iz publikacije Preportr NVO-a Cohu se složio da postoji politički pritisak i instrumentalizacija, koje uglavnom pokreću finansijski interesi medija:

“Ponekad oni [političari] odaju informacije o svojim kolegama iz drugih partija; ponekad primjenjuju direktan uticaj na uredničke politike medijskih kuća, što se čini putem finansiranja neke kuće i, u drugim slučajevima, otvaranjem [njihovih] vlastitih portala koji objavljuju što god je u interesu tih političara.”

Prema navodima aktivista civilnog društva i novinara, medijske kuće koje su pod najvećim uticajem političara su informativne internetske stranice, koje kreiraju sami političari ili poduzeća, nacionalni mediji u vlasništvu poduzeća i javni emiter. Upitan da li politički uticaj određuje hoće li neka medijska kuća izvještavati o organiziranom kriminalu i korupciji ili neće, Jeton Mehmeti iz Instituta GAP tvrdi da “javni emiter [RTK] rijetko izvještava o organiziranom kriminalu i korupciji”, zbog uticaja koji na njega vrši vlada.

Rrezarta Reka, aktivistica civilnog društva, slaže se da postoji politički uticaj na medije sa javnim finansiranjem: “Postoji snažan uticaj od strane politike i partija, posebno onih na vlasti, na medije, uključujući one koji se finansiraju iz javnih fondova.”

Slično mišljenje ima i Visar Sutaj sa Demokratskog instituta Kosova:

“Postoje nezavisni mediji i postoje mediji koje finansiraju poduzeća, koji zauzvrat utiču na medije u ime političara. Postoje takođe i neprofesionalni mediji, na koje ne utiče niko, ali njima prosto nedostaje profesionalizma.”

Nasuprot tome, u nezavisnim medijima novinari imaju slobodu izvještavanja bez dobijanja “sugestija” od političara ili poduzeća. Međutim, vladina kontrola informacija utiče na kvalitet medijskog izvještavanja, posebno u pogledu pristupa zvaničnim dokumentima, koji vladine agencije ne odobravaju dosljedno svim medijskim kućama, a ponekad se koristi kao političko sredstvo od strane vladajućih partija.

Pritisak od strane poduzeća

Poduzeća primjenjuju pritisak za svoje vlastite ciljeve. Oni uglavnom pokušavaju uticati na medije da prestanu izvještavati o koruptivnim radnjama i organiziranom kriminalu, tvrde novinari, koristeći svoju finansijsku podlogu za vršenje pritiska. Na primjer, Besnik Krasniqi iz dnevnog lista Koha Ditore je rekao da je jedno javno poduzeće povuklo svoj ugovor o oglašavanju u njegovim novinama kako bi zaustavilo tekuću novinarsku istragu o zloupotrebama u tom javnom poduzeću.

Očito je da uskraćivanje reklamiranja u nekom mediju predstavlja najčešće birani način za vršenje pritiska na medije kad je riječ o izvještavanju o organiziranom kriminalu i korupciji. Artan Canhasi iz Demokratskog instituta Kosova kazao je da zavisnost medijskih kuća od prihoda od reklamiranja utiče na to koliko često oni pokrivaju tu temu:

“Poslovni interesi medijske kuće upravljaju time. Na primjer, skoro nikako nema izvještavanja o javnim kompanijama koje imaju ogromne marketinške budžete. Mediji često ne objavljuju priče koje bi mogle biti prijetnja interesima nekih poduzeća.”

Dibran Istrefi, novinar iz Klana Kosova, takođe tvrdi da “je organizirani kriminal povezan sa poduzećima i ona primjenjuju pritisak putem reklamiranja”.

Sigurnost novinara

Novinari koji rade za nezavisne medije ne plaše se izvještavati o organiziranom kriminalu i korupciji uprkos rizicima i pritisku.³

Telefonski pozivi političara s namjerom da se zaustavi objavljivanje ili da se zastraše novinari, prijetnje i fizički napadi su česta pojava. Artan Canhasi iz Demokratskog instituta Kosova kazao je za BIRN: “Kao posljedica nedostatka sigurnosti, novinari su ograničeni u izvještavanju o organiziranom kriminalu i korupciji iz straha od fizičkog nasilja.” Ovo navodi neke novinare da primjenjuju autocenzuru, dodao je Canhasi.

Besnik Boletini iz publikacije Preports NVO-a Cohu je takođe ustvrdio da strahovi za fizičku sigurnost spečavaju novinare da izvještavaju o predmetima organiziranog kriminala i korupcije: “Novinari takođe bivaju fizički napadnuti, a naše tužilaštvo i sudski sistem se ne bave tim napadima kako treba.”

“Pored vanjskog uplitanja, novinari su takođe pod pritiskom koji dolazi iz njihovih medijskih kuća. Oni imaju loše radne i ugovorne uvjete, tako da su se naučili autocenzuri. Mnoge izvještaje o slučajevima organiziranog kriminala i korupcije zaustavili su lično medijski šefovi,” dodao je Boletini.

3. Pristup informacijama

Mišljenja među predstavnicima civilnog društva i stručnjacima o ravnopravnosti u pristupu informacijama su podijeljena na one koji vjeruju da nemaju svi mediji podjednak pristup informacijama i one koji vjeruju da pristup informacijama zavisi od profesionalnosti pojedine medijske kuće. Ovi drugi tvrde da profesionalniji novinari i medijske kuće imaju više pristupa informacijama od onih manje profesionalnih. Isto mišljenje dijele i neki novinari i pravosudni stručnjaci. Na primjer, tužitelj Besim Kelmendi je rekao da medijska profesionalnost “igra suštinsku ulogu u pristupu informacijama”.

³ Vehbi Kajtazi, novinar portala Insajderi, napadnut je u oktobru 2017., navodno zbog priče o uključenosti člana kosovskog parlamenta Milaima Zeke u prevare s vizama. Naknadno su napadači identificirani kao Zekini prijatelji.

Prepreke za pristup informacijama

Intervjui vođeni za ovaj izvještaj sugeriraju da mediji koji se specijaliziraju u izvještavanju o korupciji i organiziranom kriminalu, a koji su stekli kredibilitet na temelju svoje profesionalnosti i dosljednosti, dobijaju bolji pristup osjetljivim informacijama. Ovo ukazuje da se profesionalnost i profesionalna dosljednost isplate u smislu izgradnje dobrih radnih odnosa između medija i tužitelja.

“Bilo je slučajeva da me kontaktira neki novinar i kaže da imaju određene informacije i pitaju da li bi objavljivanje te vijesti nanijelo štetu istrazi. Ja sam kontaktirao tužitelja zaduženog za taj slučaj i rekao im da vijest može biti puštena u javnost s obzirom da je slučaj već javno objavljen,” rekao je Kelmendi.

Međutim, u nekim drugim slučajevima, tužitelji su se žalili da je medijsko izvještavanje naštetilo tekućoj istrazi, jer je bila u ranoj fazi:

Kao što je kazala Drita Hajdari, specijalna tužiteljica koja se bavila mnogim slučajevima organiziranog kriminala i korupcije visokog profila:

“Često je izvještavanje o slučajevima u ranim fazama istraga nanosilo ozbiljnu štetu toku istrage i na negativan način uticalo na ishod istrage. To je zato što su na osnovu takvih izvještaja kriminalci informirani da su pod istragom i imaju mogućnost uticanja na istražni proces uništavanjem dokaza i uticanjem na svjedoke i saučesnike, ili na neki drugi način ... Ja sam se lično suočavala sa tendencioznim izvještavanjem, gdje su moje izjave pogrešno interpretirane ili su samo stavljene u već pripremljeni kontekst.”

Ovo ukazuje na nedostatak razumijevanja između medija i tužitelja o načinima suradnje koji ne bi ugrožavali rad ni jednih ni drugih. Postoji takođe i rašireno vjerovanje da je tužilaštvo pasivno u svojoj komunikaciji s medijima, iako ono ima zvaničnu strategiju komunikacije:

“Vjerujem da pasivna uloga tužilaštva i pravosuđa općenito ima negativne efekte na borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala ... trebali bismo biti kooperativniji i otvoreniji prema medijima, posebno istraživačkim novinarima,” kazao je Kelmendi.

Međutim, čini se da su propisi o davanju pristupa informacijama podložni tumačenjima od strane pojedinih tužitelja, koji se vode ličnim iskustvima i onim što smatraju ograničenjima za svoju komunikaciju s medijima, što čini odnose između ove dvije strane teškim. Tužiteljica Drita Hajdari vjeruje da, iako mediji mogu biti vrijedan saveznik u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, postoje praktične i pravne prepreke, koje sprečavaju tužitelje da budu otvoreni sa novinarima:

“U skladu sa Članom 10 Zakona o državnom tužilaštvu, zabranjeno nam je davati informacije koje mogu uticati na istrage. Prema tome, ovo je vrlo osjetljiv problem i ja mislim da mediji koji žele izvršiti svoj zadatak u borbi protiv kriminala ne bi trebali da nas dovode u situaciju u kojoj otkrivamo detalje istraga, od kojih imaju koristi samo oni pod istragom,” rekla je Hajdari.

Nepoštivanje regulative o slobodi informacija

U intervjuima za ovaj izvještaj novinari su se u velikoj mjeri žalili da tužiteljima nedostaje transparentnost i da ne objavljuju optužnice, koje bi se trebale smatrati javnim dokumentima. Glavni problemi u prikupljanju informacija su odbijanje državnih institucija da ustupe dokumente, kao i to što državne institucije ne poštuju Zakon o klasifikaciji javnih dokumenata, što otvara mogućnosti za javne zvaničnike da zabrane pristup javnim dokumentima čak i onda kada bi oni trebali biti dostupni javnosti.

Prema riječima Kreshnika Gashija iz BIRN-a Kosovo: “Postoje problemi sa ugovaranjem intervjua i sastanaka, te nedostatak pristupa zvaničnim dokumentima, dok tužilaštvo ne pruža informacije o optužnicama i sudovi ne objavljuju raspored sudskih ročišta.”

Ova situacija može takođe raditi u korist nekih novinara, sugerirao je Besnik Boletini: “Nedostatak transparentnosti stvorio je privilegije za neke novinare, koji su uspostavili veze sa tužiteljima, i oni dobijaju pristup takvim dokumentima [optužnicama] koji bi inače trebali biti javni, a to predstavljaju kao istraživačko novinarstvo.”

Nepovjerenje između tužilaštva i medija

Nalazi BIRN-a ukazuju da trenutno postoji pat pozicija zbog nepovjerenja između medija i tužitelja, gdje mediji pokušavaju istraživati i izvještavati o predmetima i pitanjima od javnog interesa, dok su tužitelji primorani štiti povjerljivost svog rada.

Tužiteljica Drita Hajdari vjeruje da je suradnja moguća, ako medijski izvještaji pomognu u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala:

“Ja lično smatram medije saveznicima u borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije. Naravno, profesionalni novinari ... oni moraju imati iskren cilj da se bore protiv organiziranog kriminala i korupcije,” kazala je Hajdari.

Slično je mišljenje iskazao i kolega Hajdarijeve, Besim Kelmendi, koji vjeruje da “istraživački novinari mogu igrati važnu ulogu u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala. Suradnja sa medijima, posebno sa istraživačkim novinarima, može biti korisna i za tužilački i sudski sistem.”

Artan Canhasi iz Demokratskog instituta Kosova tvrdi, pak, da publicitet borbe protiv korupcije podstiče tužitelje: “Redovno medijsko izvještavanje o slučajevima korupcije i organiziranog kriminala jača pritisak javnosti, i [tada] tužilaštvo postaje aktivno u procesuiranju visokoprofilnih slučajeva.”

S druge strane, međutim, neki tužitelji intervjuirani za potrebe ovog izvještaja kazali su da su u nekim slučajevima tužitelji bili krivo protumačeni ili su njihove izjave izvađene iz konteksta od strane novinara:

“Dešavalo se da moja spremnost da razgovaram sa medijima bude grubo zloupotrebljena. Moje su riječi namjerno izvrnute i zloupotrebjene, i, što je najgore, jednom sam prilikom kontaktirana samo formalno, jer izvještaj je već ranije bio pripremljen kako bi zadovoljio nečiji ukus i ciljeve,” kazala je tužiteljica Drita Hajdari.

Novinar BIRN-a Kosovo Kreshnik Gashi kazao je pak da postoje problemi unutar državnih institucija oko procedura za klasificiranje dokumenata.

Osobe koje imaju ovlaštenje da odobre pristup “često nisu sigurne koji bi dokumenti trebali biti dostupni, a koji ne,” tvrdi Gashi.

Prema riječima intervjuiranih tužitelja, pravosudne institucije razvile su komunikacijske strategije, uspostavile komunikacijske strukture i odobrile komunikacijske propise što bi trebalo omogućiti učinkovitu komunikaciju s medijima. Ali u stvarnosti, otvorenost tužitelja ovisi o njihovom ličnom shvatanju pravila kojima se regulira komunikacija s medijima. Kako tužitelj Besim Kelmendi kaže:

“Da, postoje slučajevi [kada medijima nije dozvoljen pristup informacijama]. Među mnogim razlozima, ovo takođe ovisi i o tužitelju zaduženom za istragu i tužiteljskom vijeću, s obzirom da svi mi koji radimo kao tužitelji nemamo dovoljno znanja o medijima i čak i kada možda ništa ne gubimo i ne kompromitiramo istražnu proceduru, mi oklijevamo u davanju informacija, jer se bojimo da će te informacije biti zloupotrebene i da mogu biti protumačene po vlastitom nahođenju, i to je razlog zašto oklijevamo da damo informacije medijima.”

Intervjuirani novinari kažu da najvažnije informacije koje pokreću izvještaje o korupciji i organiziranom kriminalu dolaze iz nezvaničnih izvora. Nakon primanja takvih informacija, kako tvrde intervjuirani novinari, oni provjere te informacije koristeći službene dokumente i izvore, ako postoji spremnost institucija i osoba ovlaštenih da razgovaraju s medijima.

Međutim, institucije obično ne preuzimaju inicijativu da objave informacije o slučajevima korupcije i organiziranog kriminala, kazala je Flutura Kusari, aktivistkinja civilnog društva i pravni stručnjak: “Njihov prioritet [prioritet pravosuđa] nije da informiraju građane o svojim aktivnostima u borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije.”

Iako Zakon o sudovima propisuje da se sve drugostepene presude trebaju objaviti online, do sad je samo 2.000 njih objavljeno, iako sudovi svake godine izreknu oko 300.000 presuda.

Konfuzna komunikacijska strategija pravosuđa

Nivo transparentnosti razlikuje se za različite institucije, što znači da ne postoji jedinstvena politika među institucijama za komunikacije s medijima; unutar vlade postoje transparentna i netransparentna ministarstva.

Državne institucije generalno nisu voljne davati zvanične dokumente. Postoje kašnjenja u odobravanju pristupa dokumentima, a tužilaštvo selektivno daje priopćenja o hapšenjima i optužnicama u zavisnosti od političkog uticaja uhapšenih ili optuženih osoba. Ponekad je otvorenost tužitelja određena njihovim ličnim mišljenjem o profesionalnosti medija. Međutim, unutar državnih institucija postoje ljudi koji dobrovoljno nude informacije, posebno o zloupotrebama na njihovom radnom mjestu.

Nekoliko ljudi intervjuiranih za potrebe ove studije, uključujući tužitelje, aktiviste civilnog društva i novinare, kazali su BIRN-u da je, od svih institucija vladavine zakona, policija najotvorenija prema medijima, kao i da većina nezvaničnih informacija takođe procuri iz policije, a zatim slijede advokati optuženih i sami optuženi.

I dok tužitelji tvrde kako odavanje osjetljivih informacija tokom istrage može nanijeti štetu samoj istrazi, aktivisti civilnog društva na ovo gledaju sa visokom dozom sumnjičavosti. Oni tvrde da činjenica da pravosuđe ne informira medije o svojim aktivnostima i ne daje pristup dokumentima kompromitira transparentnost institucija i nanosi štetu njihovom ugledu:

“Djelujući iza zatvorenih vrata da bi sačuvali reputaciju kriminalaca, vlasti ostavljaju javnost neinformiranu i sami sebi prave štetu, jer se stvara utisak da se ne bore protiv korupcije,” kaže Flutura Kusari.

Zakon regulira pristup informacijama od sudova i sa suđenja, a one bi trebale biti podjednako dostupne za sve, ali advokati odbrane intervjuirani tokom ove studije vjeruju da mediji koje kontrolira vlada imaju bolji pristup informacijama u pravosudnom sistemu. Međutim, ovu tvrdnju nisu podržali intervjuirani novinari.

Mediji i novinari čiji su upiti redovniji i uporniji dobijaju više pažnje od pravosudnih zvaničnika. Pravosudni zvaničnici vjeruju/očekuju da bi

mediji trebali biti aktivni u izvještavanju o predmetima organiziranog kriminala i korupcije:

“Izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji je obaveza medija; ne samo da to služi svrsi informiranja građana, već isto tako može imati pozitivan uticaj na sprečavanje ovog negativnog društvenog fenomena,” kazala je tužiteljica Drita Hajdari.

4. Različiti standardi novinarske profesionalnosti

Na Kosovu neke medijske kuće nude objektivno, činjenično i koncizno izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji, dok druge pokazuju nedostatak nezavisnosti i kapaciteta da izvještavaju o tim temama.

Većina novinara se slaže da je profesionalnost u izvještavanju o organiziranom kriminalu i korupciji ograničena na medije koji redovno izvještavaju o tim pitanjima i uložili su u obučavanje vlastitog osoblja. Međutim, generalno govoreći, medijima su potrebne obuke novinara da bi mogli pravilno vršiti ovu vrstu izvještavanja.

BIRN-ova studija je pokazala da to mišljenje dijele neki novinari i pravosudni stručnjaci. Mediji koji su se specijalizirali u izvještavanju o korupciji i organiziranom kriminalu i stekli kredibilitet zbog svog profesionalizma i dosljednosti, dobijaju bolji pristup osjetljivim informacijama zahvaljujući povjerenju koje su stekli među pravosudnim i policijskim zvaničnicima, kazale su osobe intervjuirane za ovu studiju.

Međutim, novinarima često nedostaju znanje i kapaciteti da izvještavaju o predmetima korupcije i organiziranog kriminala, ili im nedostaje nezavisnost. Ovo ima suštinski uticaj na otvorenost pravosudnih stručnjaka prema medijima:

“Kao i u pravosudnom sistemu, postoje primjeri neprofesionalnosti medija takođe. Ponekad postoji pristrasno i neprecizno izvještavanje,” kazao

je specijalni tužitelj zadužen za predmete korupcije, koji je želio ostati anonimn.

5. Nedostatak istraživačkog novinarstva

Na Kosovu postoji nedostatak istraživačkog novinarstva i većina aktivista civilnog društva i stručnjaka intervjuiranih za ovaj izvještaj vjeruje da je ograničen broj medijskih kuća aktivan u istraživanju slučajeva organiziranog kriminala i korupcije. Međutim, uticaj ovih izvještaja imao je neznatan učinak na aktivnosti pravosuđa, iako je bilo takvih slučajeva, kao što je optužnica protiv dva bivša ministra kulture, koja je direktno proizašla iz medijskog izvještavanja.

“U principu, tužilaštvo drži oči otvorene za medijske izvještaje, jer ima mnogo kvalitetnih izvještaja koji sadrže suštinske dokaze. Bilo je slučajeva da je tužilaštvo pokrenulo zvanične istrage na temelju medijskih izvještaja. Konkretno, tu je slučaj protiv bivših ministara kulture, koji je otvoren kao rezultat medijskog izvještavanja,” kazala je tužiteljica Hajdari.⁴

Iscrpno izvještavanje je rijetko, jer istraživanje takvih pitanja zahtijeva više vremena i resursa.

Većina intervjuiranih novinara žalila se na to da nemaju dovoljno vremena za istraživanje izvještaja o predmetima organiziranog kriminala i korupcije, jer su te priče zahtjevnije od izvještavanja o dnevnim aktuelnostima.

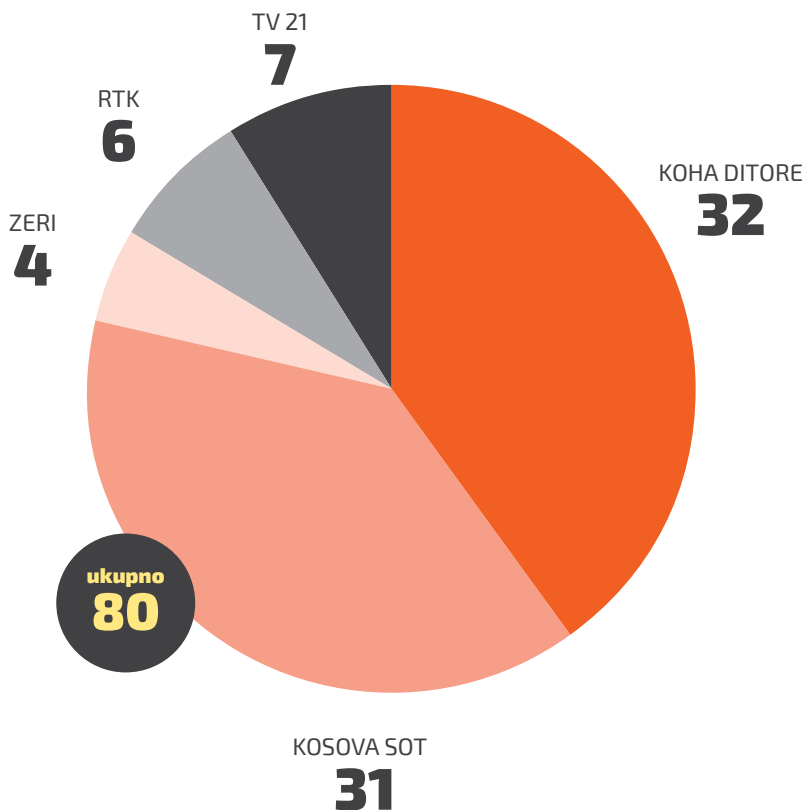
⁴ Oba bivša ministra naknadno su oslobođena optužbi.

ANEKS

**REZULTATI KVANTITATIVNE
ANALIZE MEDIJSKOG SADRŽAJA**

Utvrđivanje medijske agende

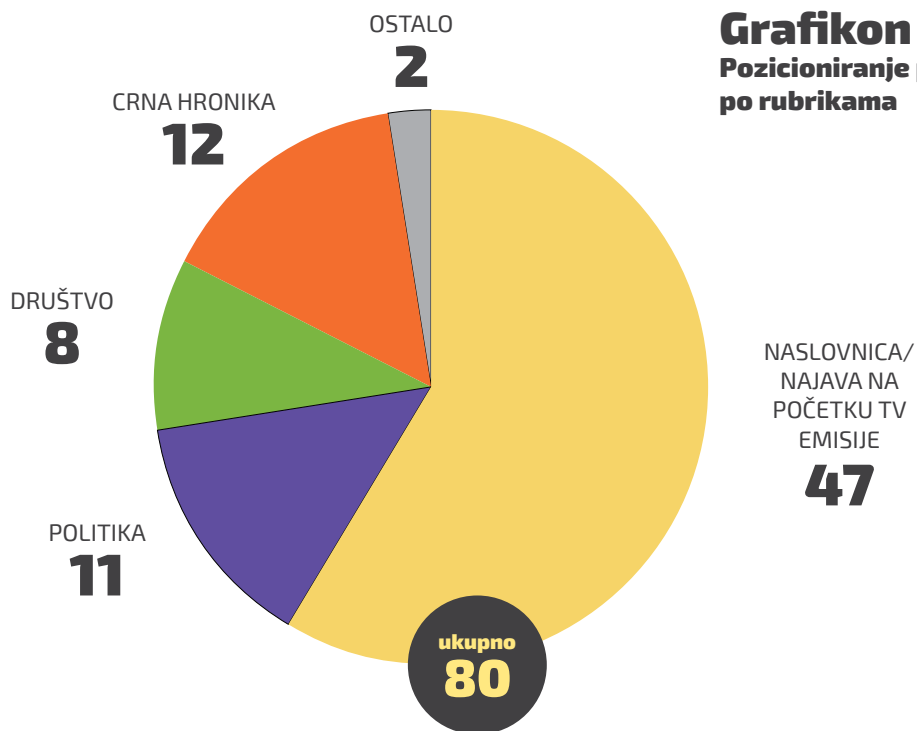
Istraživanje je sprovedeno kroz kvantitativnu i kvalitativnu analizu medijskog izvještavanja o istragama i sudskim procesima povezanim sa organiziranim kriminalom i korupcijom. Istraživanjem Balkanske istraživačke mreže na Kosovu obuhvaćeno je pet medijskih kuća iz zemlje, i to dva TV emitera (javni emiter RTK i privatna televizijska stanica TV21), kao i tri dnevna lista (Koha Ditore, Kosova Sot i Zeri). Ispitivanje je obuhvatilo razdoblje od tri mjeseca, počevši od 3. aprila 2017. pa do 30. juna 2017. Tokom ta tri mjeseca identificirano je i analizirano 80 priloga (termin 'prilozi' odnosi se na štampane ili televizijske izvještaje sa pripadajućim fotografijama, slikama, infografikama itd.).

Grafikon 1:
Ukupni broj izvještaja po medijskoj kući

Pozicioniranje izvještaja

Više od polovine svih priloga (47 od 80) dobilo je poziciju koja privlači najviše pažnje u novinama ili TV izvještajima, tj. na naslovnici ili u najavama na početku TV programa. Pravosudni procesi o korupciji i organiziranom kriminalu takođe su bili smješteni u novinskim rubrikama ili priložima TV emisija koje se bave crnom hronikom (12 priloga), politikom (11 priloga) i društvom (8 priloga).

Grafikon 2:
Pozicioniranje priloga
po rubrikama

Dužina izvještaja

Dužina štampanih članaka takođe svjedoči o važnosti određenih tema. U posmatranom vremenskom periodu zabilježeno je 47 dugih priloga ili članaka, kao i 12 srednje dugih i 8 kraćih.

Što se TV priloga tiče, njihovo trajanje je variralo od 34 sekunde do 4 minute u vijestima, dok su pojedine teme u debatnim emisijama 'Zakletva za pravdu' i 'Pravda na Kosovu' trajale od 20 do 25 minuta.

Grafikon 3: Dužina članaka/izvještaja u štampanim medijima

DUGI (PREKO ½ STRANICE)

47

KRATKI
(DO ¼ STRANICE)

8

SREDNJE DUGI
(DO ½ STRANICE)

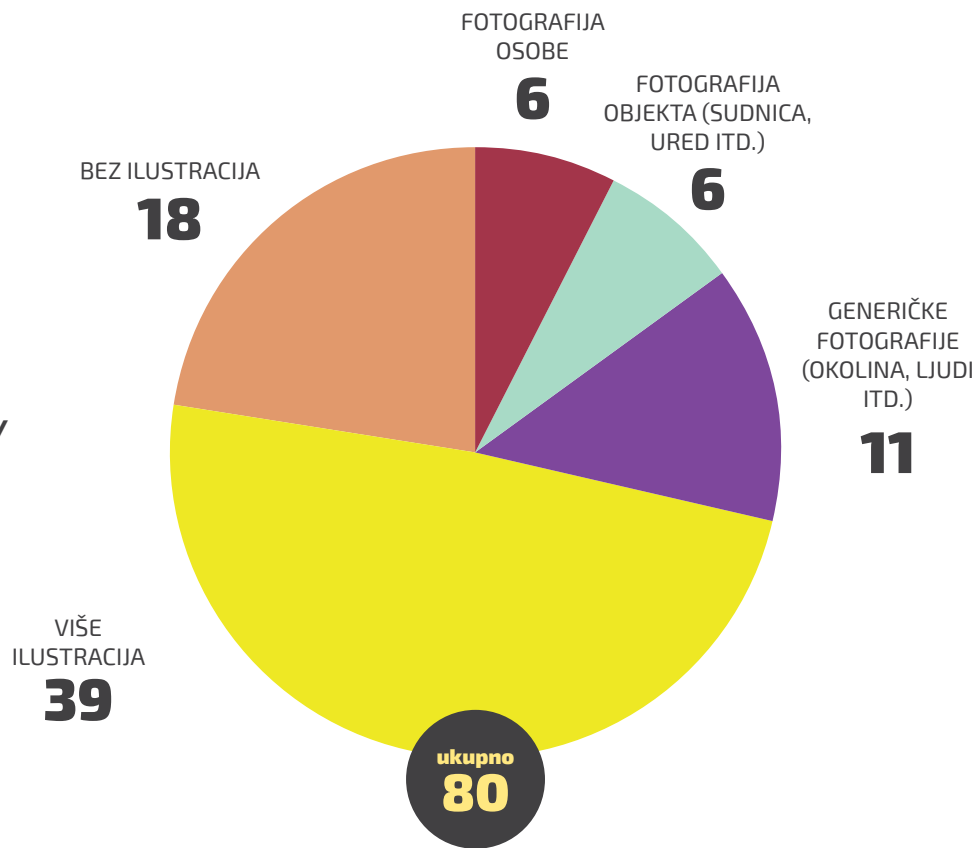
12

ukupno
60

Ilustracije

Kada govorimo o ilustracijama u priložima, mediji su obično koristili više ilustracija (u 39 od 80 priloga), što je uobičajena praksa u dužim formama izvještaja. Generičke fotografije objekata, grupe ljudi itd. korištene su u 11 izvještaja, dok je fotografija predmeta izvještaja, tj. optuženog, osumnjičenog ili sugovornika, upotrijebljena u šest priloga. Kraće vijesti su objavljivane bez ilustracija.

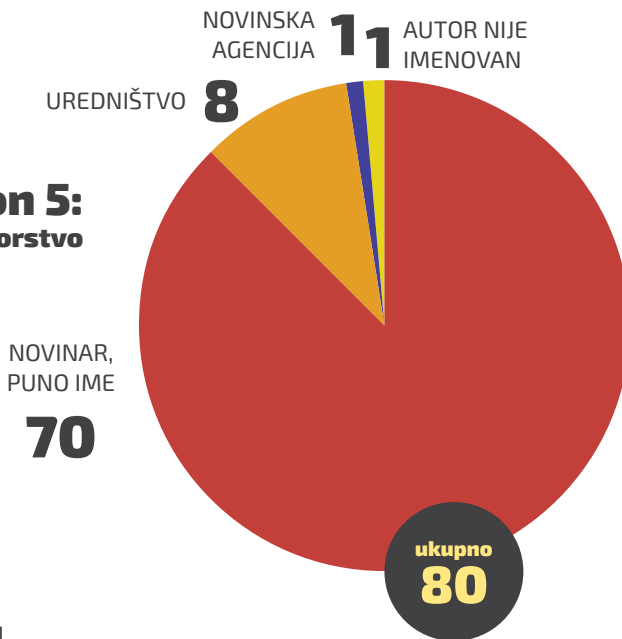
Grafikon 4:
Ilustracije u člancima/
priložima

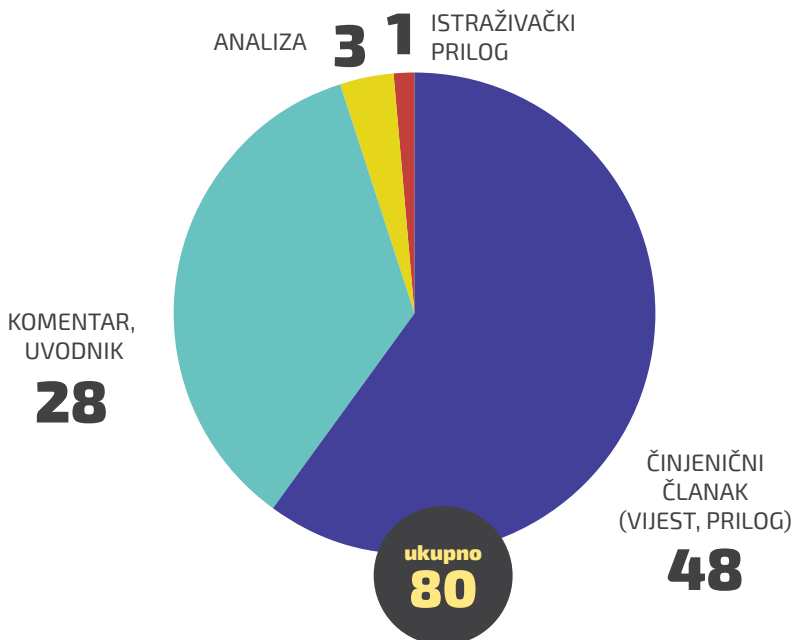
Autorstvo

Mediji su obično članke ili priloge potpisivali punim imenom i prezimenom njihovog autora. Skoro 90 posto svih analiziranih članaka i priloga potpisano je imenom i prezimenom njihovog autora. U osam slučajeva potpisano je “uredništvo”, a u jednom “novinska agencija”; samo u jednom slučaju nije naveden autor.

Grafikon 5:
Autorstvo

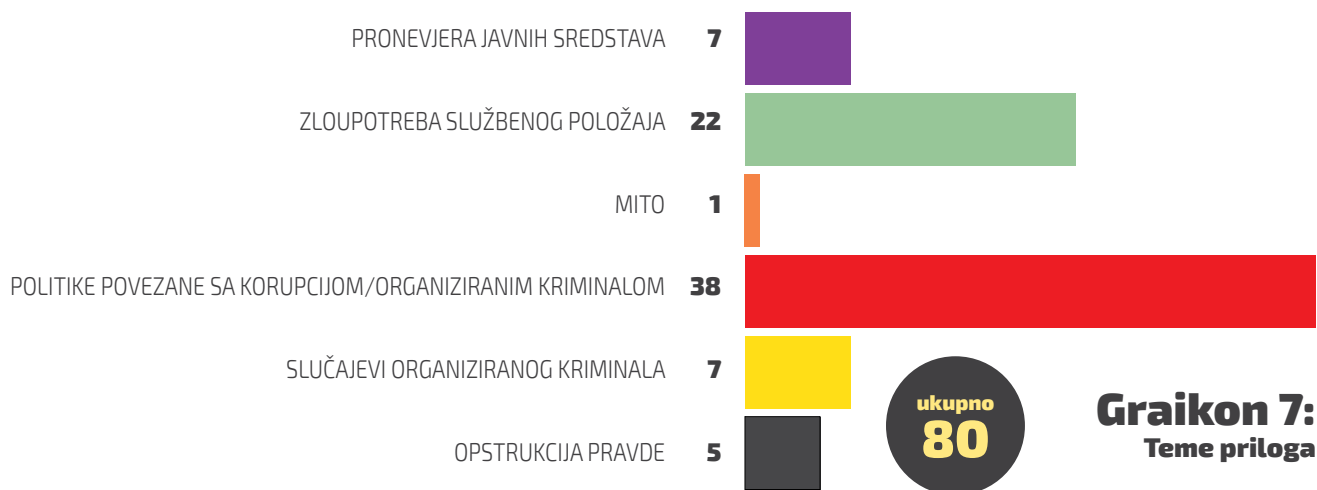

Grafikon 6:
Žanrovi

Žanrovi

Od ukupno 80 analiziranih članaka ili priloga, 48 su bili vijesti. U Kosova Sot dominirali su komentari i uvodnici, a te su novine objavile 28 priloga ovog žanra. Samo tri analitička članka i jedan istraživački prilog su objavljeni u tromjesečnom periodu u svim promatranim medijskim kućama.

Teme priloga

Od 80 analiziranih članaka i priloga, tema skoro polovice njih (37) bila je implementacija politika o organiziranom kriminalu i korupciji. Većina tih članaka je objavljena u Kosova Sot.

Tema četvrtine svih analiziranih članaka (22 od 80) bila je zloupotreba položaja, dok se sedam izvještaja odnosilo na pronevjeru javnih sredstava. Ukupno je bilo samo sedam izvještaja o organiziranom kriminalu.

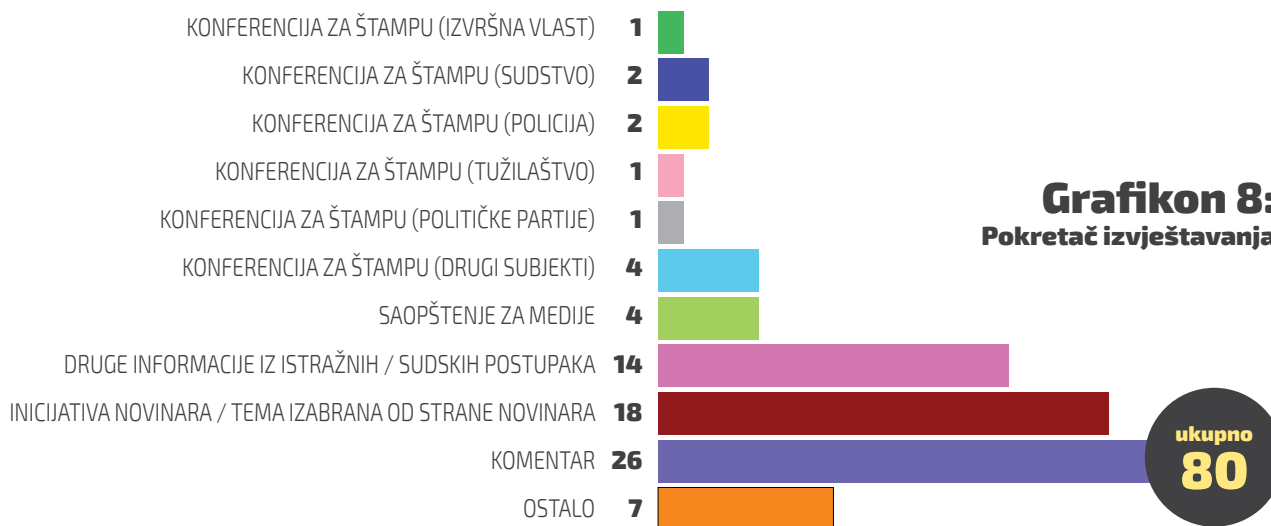
Jedan od najvažnijih slučajeva tokom promatranog perioda bilo je suđenje bivšem sudiji Prištinskog suda Kole Puki, koji je optužen za donošenje nezakonitih odluka. Koha Ditore je objavio četiri članka o ovom slučaju, dok je Zeri o tome izvještavao jednom.

Još jedan istaknuti sudski proces u promatranom periodu bio je onaj protiv bivšeg ministra obrazovanja Rame Buji, koji je optužen za zloupotrebu ovlasti. Koha Ditore je o tome izvještavala

u četiri navrata, uključujući i vijest da je optužnica protiv bivšeg ministra odbačena, a TV21 jednom.

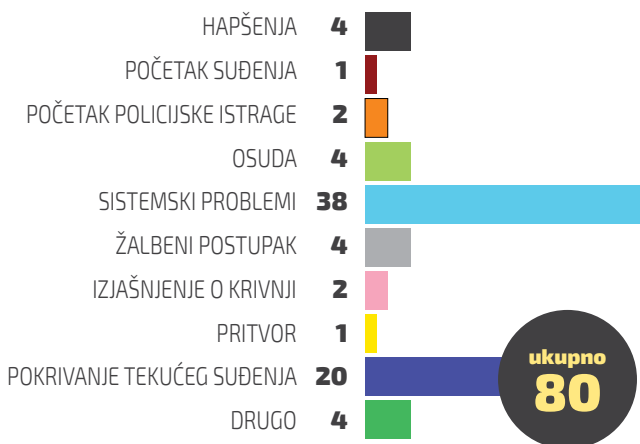
Od ukupno sedam članaka o predmetima organiziranog kriminala, Koha Ditore je objavila tri izvještaja povezana sa bivšim načelnikom Skenderaja/Srbice, slučajem trgovine organima 'Medicus' i nedonošenjem drugostepenih sudskih presuda u korupcijskim slučajevima višeg ranga, dok je RTK izvještavala o slučaju bivšeg ministra kulture Astrit Haraqije, incidentu povezanom sa provalljivanjem vrata na prostorijama za nabavku u Univerzitetском kliničkom centru i zaplijeni 312kg marihuane, što je predstavljeno kao "uspješna policijska akcija".

Tokom promatranog vremenskog perioda praćene medijske kuće su uglavnom izvještavale o kvaliteti politika povezanih sa organiziranim kriminalom i korupcijom, sa ukupno 38 članaka. Ovo uključuje komentare, kao i izvještaje o događajima.

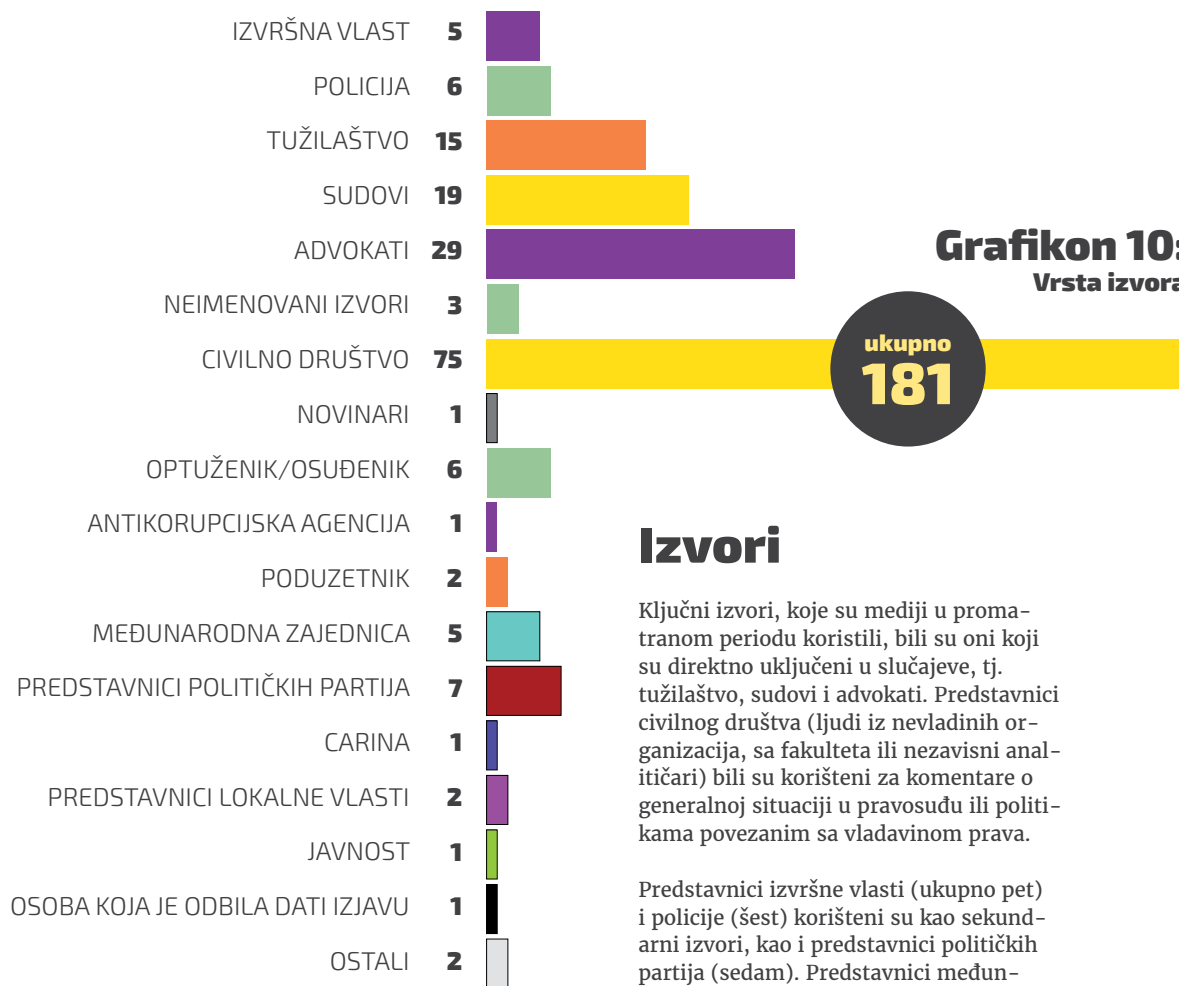
Povodi izvještavanja

Dosta izvještaja bilo je zasnovano na informacijama sa tekućih sudskih postupaka (14 od 80 izvještaja) ili zvaničnim saopštenjima za medije ili konferencijama za štampu (15 izvještaja). Značajan broj izvještaja (26 od 80) bili su komentari, uglavnom iz Kosova Sot, što je rezultat specifične uređivačke politike tog lista.

**Grafikon 9:
Povod izvještavanja**

Povodi za izvještavanje bile su i razne faze istražnih ili sudskih postupaka. Analizirane medijske kuće većinom su izvještavale o sistemskim problemima, odnosno politikama i procedurama povezanim s procesuiranjem slučajeva organiziranog kriminala i korupcije (38 priloga), a potom slijede prilozima o sudskim postupcima.

Izvori

Ključni izvori, koje su mediji u promatranom periodu koristili, bili su oni koji su direktno uključeni u slučajeve, tj. tužilaštvo, sudovi i advokati. Predstavnici civilnog društva (ljudi iz nevladinih organizacija, sa fakulteta ili nezavisni analitičari) bili su korišteni za komentare o generalnoj situaciji u pravosuđu ili političkama povezanim sa vladavinom prava.

Predstavnici izvršne vlasti (ukupno pet) i policije (šest) korišteni su kao sekundarni izvori, kao i predstavnici političkih partija (sedam). Predstavnici međunarodne zajednice pojavili su se kao izvori u pet navrata.

Analizirani uzorak zabilježio je mali broj neimenovanih izvora (ukupno tri).

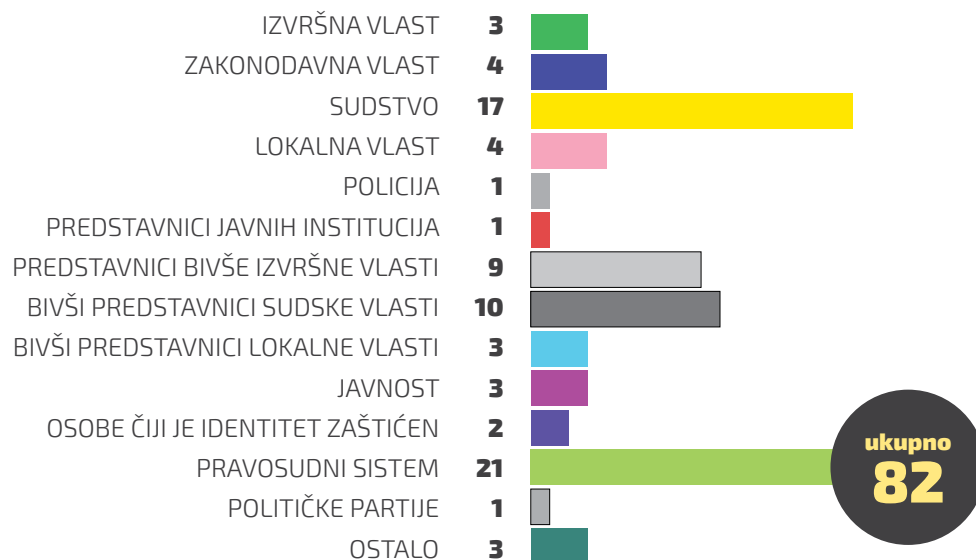
**ukupni broj izvora je veći od ukupnog broja članaka pošto je većina članaka imala više od jednog izvora*

Predmet izvještavanja

Pravosudni sistem općenito, skupa sa sudovima i sudijama (bilo da se radi o trenutnim ili bivšim), je glavni predmet izvještavanja kad se govori o korupciji i organiziranom kriminalu. U promatranom periodu oni su bili predmetom izvještavanja 48 puta.

Izvršna i zakonodavna vlast je daleko rjeđe bila predmetom članka o borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala.

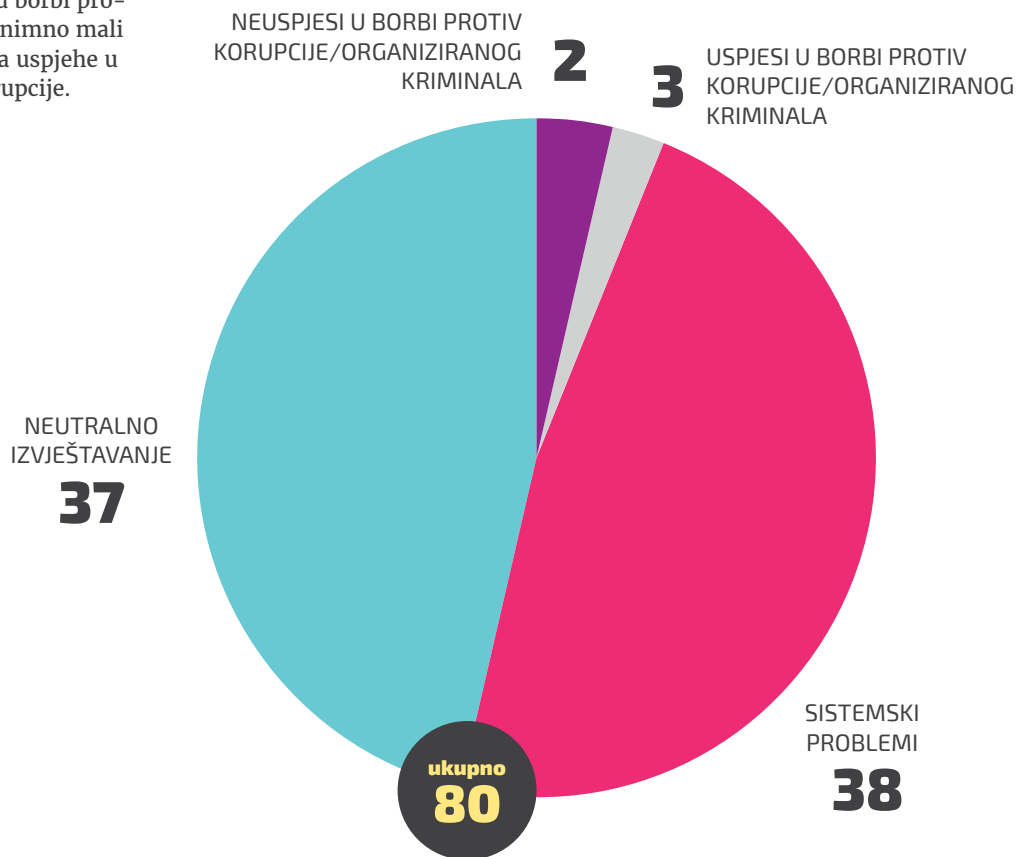
Grafikon 11:
Predmeti izvještavanja

*ukupni broj predmeta je veći od ukupnog broja članaka jer dva članka imaju dva predmeta

Sveukupna ocjena

Skoro polovina članaka i priloga sadržavali su činjenično, nepristrasno izvještavanje. Međutim, važno je napomenuti da se čak 38 članaka i priloga bavilo sistemskim problemima, a još dva neuspjesima u borbi protiv kriminala i korupcije. Iznimno mali broj izvještaja odnosio se na uspjehe u borbi protiv kriminala i korupcije.

Grafikon 12:
Ton izvještavanja

O projektu:

Izvještaj je objavljen kao dio projekta “Ostvarivanje slobode izražavanja i otvorenosti državnih institucija u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Srbiji”. Projekat je implementiran od strane Balkanske istraživačke regionalne mreže – BIRN Hub, u partnerstvu sa BIRN Srbija i BIRN Kosovo, od aprila 2017. do januara 2018. godine, u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Srbiji. Projekat se sprovodi uz podršku Pakta za stabilnost Federalne kancelarije vanjskih poslova Njemačke.

Impresum:

Analitičar:

Arben Ćirezi

Novinar:

Adelina Ahmeti

Medija monitoring:

Tanja Maksić (lider tima), Perparim Isufi

Koordinator projekta:

Marina Radenković

Koordinator za Kosovo:

Jeta Lošaj

Urednik na engleskom jeziku:

Matthew Collin

Web dizajn i razvoj:

Milomir Orlović, Branko Karapandža